

ACC. N:R M. 14626: 1-3.

Landskap: Småland Upptecknare: Arthur Levinsson, Överyd
Härad: Mo Berättare: " " "
Socken: Överyd Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1958 Född år 1903 i Överyd

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Småland. s. 1-3.

LUF 109

Smeden. I min by var det så fordomdags att varje bonde hade en egen smedja där han kunde laga de saker som gingo sönder. Sedan fanns det ju yrkessmeder som helt ägnade sig åt detta yrke och förfärdigade olika slag som hackor, liar hästskor m.m. Någon direkt kontraktad smed har jag inte hört talas om. Den som valde yrket som smed var nog sin egen liksom våra dagars industriidkare. Den sista smed som jag minnes bodde i Öreryd i Håkansgården han hette Salomon Andersson och var född där. I ungdomsåren var han i Amerika och när han kom hem därifrån började han som smed han var även hovslagare, hovslagare och smedyrket var ofta kombinerat. Sedan hans bortgång på tjugotalet har det inte varit någon rörelse i den smedjan. På min fäderneärvda gård fanns det en ganska stor smedja där även jag någon gång försökte mig på smedyrket vid lagning av något redskap, min far brukade också använda den när någonting gick sönder av redskapen. Men den mera industriella tiden i denna smedja var i mitten av 1800 talet och något tiotal år sedan då min farmors broder Anders Gunnarsson som hade flera stycken anställda smeder till hjälp och där tillverkade liar efter den tiden i ganska stor omfattning. Han brukade försälja dessa liar på marknader liksom det även försålldes liar direkt vid smedjan till bönderna runt om i bygden. Hans liar var mycket berömda för sitt goda bett och rönste strålande åtgång. Någon av hans liar fastän mycket slitna ~~fanns~~ kvar här på gården i min barndom och jag kommer ihåg att det var ett mycket bättre bett i dessa än de fabriksgjorda liarna som sedna kom i bruk. Även i Öreryds kyrkby i Västergården fanns förr liasmeder. Jag har också hört berättas att vid härdningen av lien det vill säga när liens skärpa utfördes fick de anställda smederna inte se på detta var en konst som endast mästaren utförde och som han ej lärde bort för konkurensens skull.

1
Luf 109.

Smidesjärnet togs från Nissafors bruk som lydde under Nissafors Fidekommiss vars dåvarande ägare var Hovmarskalk Löfenskiöld som ägde både masugn och järnbruk. Järnbruket vid vattenfallet i Nissan vid Nissafors bruk och masugnen vid Rasjön i Bondstorp. Även spik tillverkades, i hur stor utsträckning vet jag ej. De smeder som fanns här hade också jordbruk kombinerat med smedyrket. Det var nog vanligt att när en byggnad skulle uppföras att den smedja som fanns närmast fick i uppdrag att tillverka spik och de järnalster som behövdes för byggnadens uppförande. Jag kanske även skulle nämna att inte endast marknaderna voro försäljningsplatser för liarna utan de fraktades med ox och hästfordon till mycket avlägsna städer bl.a har jag hört Göteborg nämnas. Varje liasmed hade sitt märke på lien sitt namn eller bomärke. Smedjan som fanns här och som nu på grund av ålder sedan en trettio år sedan nedrevs skall jag i någon mån beskriva. Den utgjordes av ett enda rum 8 meter lång och 6 meter bred. Mitt i smedjan var muren plaserad där elden tändes, vilket tillgick så. Några stickor vanligtvis av tjärved tändes och på dessa anbringades sedan kol. När det sedan började brinna var det att sätta gång bälgen och på så vis var det snart full fyr. Det som användes här var bälg och sidbläster. Strax intill muren eller härden på bygdemål benämnd häen var stället anbringat där järnet utsmiddes. Vid sidan om muren alltså motsatta sidan till där bälgen var plaserad var en box för kolen. Själva härningen av det tillverkade är kanske lite svårt för mej som lekman att beskriva. Men jag har sett hur det tillgick att vässa stenborr. Först uppvärmdes dessa så att de var glödgheta därefter vässtes de sedan uppvärmdes de på nytt och det var mycket noga att de då blev lagom uppvärmda, därefter doppades de dels i sand och dels i vatten en procedur som fodrade en stor yrkesvana för att de skulle bli lagom hårda, blev de för hårda gick de sönder och blev de för lena blev de snart trubbiga.

Hovslagningen i äldre tid skulle jag tro tillgick på samma sätt som nu. Här har funnits personer som helt ägnat sig åt detta yrke han hade då även han en smedja som var avdelad med ett rum där hästen inleddes och bands Sedan var det olika en del hovslagare höll själv upp fötterna på hästen när han skodde den, annars fick den som tillhörde hästen själv hålla upp foten medan hovslagaren med en därför avsedd kniv och med en träklubba slog på kniven vid verkningen av hoven, sedan användes ett verktyg liknande en fil benämnd rasp som hoven slätas med innan skon pålägges och fastsömmas. Oxar har jag inte sett några som pålagts sko men det tillgick väl på samma sätt. Men jag har sett hur dessa skor såg ut. En oxe har ju i motsats till hästen om jag så får uttrycka mig en tudelad hov, varför skon som pålades på varje fot var tudelad alltså i två stycken. Nog kunde en del hästa vara svåra att sko men några särskilda anordningar känner jag ej till, det var att försöka dels med lock dels med pock, för att hästen skulle foga sig och stå still. Angående beslgning av vagnar m.m känner jag ej till men har under tillfrågan från Eder angående vagn tillverkning hänvisat till en vagnmakare i Åker Skillingaryd och Ni torde vända Er till honom för att få ett yrkeskunnigt svar. Tilläggas kan att hovslagningen numera ombesörjes av kringresande hovslagare som har ett vist område där han ombesörjer hovslagningen när han blir kallad dit av någon. Smedens anseende samt klädsel i äldre tid känner jag inget till om. Men i allmänhet var det stora kraftiga karlar som utförde detta yrke (därav uttrycket stark i nyperna som en sme.) Ofta var det också så att smeden var vald till ordningens upprätthållande (fjärdingsman) föregångare till nutidens polisman i orten.